

KLOOSTERORDEN (vervolg)

Zieken verzorgen en doden begraven hebben de Cellebroeders gedurende eeuwen liefdevol gedaan en zij genoten dan ook van de algemene achting van de Gentse bevolking.

Het kon echter niet beletten dat zij na de Franse invasie hetzelfde lot als de andere kloostergemeenschappen in ons land moesten ondergaan: zij werden uit hun klooster verdreven en de gebouwen dienden gedurende een dertigtal jaren tot gevangenis voor militairen en voor personen aangehouden wegens schulden.

De huisbewaker J.B. de Moerlose aanvaardde echter ook krankzinnigen doch wij kunnen best gissen welk droevig lot hen te wachten stond: “Jean-Baptiste de Moerlose, concierge de la maison des Alexiens, aldus een aankondiging in het “Commerce de Gand” van 26 januari 1807, a l’honneur de prévenir les parents qui auraient dans leurs familles des personnes dont l’esprit serait aliéné, qu’il s’en chargerait moyennant une pension modérée”.

In 1816 verhuisden de krankzinnigen naar het Geraard Duivelsteen, doch in 1828 vervoegden zij opnieuw het voormalige klooster van de Cellebroeders. Op 3 mei 1828 keurde de Gemeenteraad een eerste toelage van 6.000 gulden goed ten einde de lokalen in gereedheid te brengen voor 184 krankzinnigen. Sedert 1816 waren de ongelukkigen toevertrouwd aan de zorgen van de Broeders van Liefde.

Dankzij de onverdroten ijver en actie van Prof. Jozef Guislain werd in 1856 een nieuw gesticht voor geesteszieken opgetrokken dat het Guislaingesticht zou worden geheten. Laten wij nog even een getuige van dat tijdperk, JJ. Steyaert in zijn “Beschrijving van Gent aan het woord:” Gedurende ruim dertig jaren dienden deze gebouwen (voormalig klooster van de Alexianen) tot gevangenis van militairen en van aangehoudenen voor schulden. Maer deze in 1828 naer het Tuchthuis overgebracht zijnde, werd hier het Godshuis van krankzinnige mannen gevestigd.

De ongelukkigen zijn er nu ten getalle van 259, en worden er, onder het gezigt van den zelfden Oppergeneesheer van ‘t vrouwen Zothuis, door de Broeders van Liefde opgepast. De gebouwen zijn daertoe weinig geschikt; maar daerom heeft men het uitmuntend gesticht voor krankzinnigen buiten de Brugsche poort gebouwd; en gelyk men hoopt hetzelfde nog in 1857 zal zyn voltooid, zullen dit jaer de ongelukkigen nog derwaerts worden overgevoerd.

Van 1858 tot 1862 bleven de gebouwen onbewoond en werden slechts af en toe gebruikt door de “Société des Chœurs”.

Op 25 november 1862 verkochten de Gentse Godshuizen gans het ensemble aan Alfred Piers de Raveschoot voor de luttele som van 107.625 goudfrank. De Broeders van de christelijke Scholen kochten kort nadien het complex aan dat in oktober 1863 als onderwijsinstelling door Mgr. Delebecque werd ingewijd en startte met 43 leerlingen.

Prosper Claes heeft over alles en nog wat met betrekking tot de grote en tot de kleine geschiedenis van Gent geschreven en hij heeft het nu eens gemoedelijk dan weer wetenschappelijk, in elk geval steeds uitstekend gedaan; wij allen zijn hem dan ook veel dank verschuldigd en persoonlijk hebben wij voor deze moderne kroniekschrijver die op het einde van de vorige en in het begin van deze eeuw met zoveel talent als volharding het historisch imago van onze stad belichtte en in de kleur zette, een zeer grote sympathie.

Er was echter doorheen zijn omvangrijk oeuvre één onderwerp dat hem telkens het rechte pad van de objectiviteit en van de voor de geschiedenis-schrijver onontbeerlijke zelfstandigheid van geest, heeft doen verlaten: de Jezuiten! Naar het voorbeeld van ridder Diericx, van Adolphe Dubois, van Destanberg en van enkele andere auteurs die in de XIXe eeuw of in het eerste kwart van onze eeuw de geschiedenis van Gent of sommige aspecten en facetten van zijn verleden uit de doeken deden, had Prosper Claeys de pest aan de Jezuiten, zoals aan het ander uiterste van onze geschied- en kroniekschrijvers, een Frans De Potter al wie zijn paternoster niet bad, niet kon luchten!

Dat de Jezuiten – “les bons pères” zoals men ze tot voor enkele jaren nog noemde – voor sommige mensen een doorn in de voet zijn, een nachtmerrie of de incarnatie van het meest hatelijke, is een waarheid als een koe maar tevens het onomstotelijke bewijs dat zij een macht uitmaken die hun tegenstrevers en vijanden schrik inboezemt en voor hen een bestendig gevaar betekent.

De eersten die men ten andere over de grens zette wanneer het antiklerikalisme zegevierde, waren de Jezuiten, de eersten die men terug riep bij een klerikale zwenking, waren diezelfde Jezuiten. Gewoonlijk zijn zij al lang vóór de officiële verblijfsvergunning terug in het land, maar dan in of met een ander pak kleren maken wellicht de man, nooit hebben zij in het bewogen bestaan van de Orde, de Jezuïet gemaakt..

Charles d'Ydewalle die zijn jeugdijaren in een hunner colleges doorbracht, heeft in zijn “Enfances en Flandre” geschreven: “Ces pères ayant accoutumé depuis Joseph II de ne se loger qu’avec un minimum de bagages, veut-on les exiler un matin?”

Ils partiront avant midi sans abandonner un franc cinquante de mobilier derrière eux”.

Zo was het inderdaad na de afschaffing van de Orde in 1773, zo was het gans

de antiklerikale XIXe eeuw door, zo was het nog, kaal, armtierig, luxeloos in de Jezuïetencolleges als bv. St-Barbara, ten tijde van Maurice Maeterlinck (“La cour nue et sans arbre, sombre comme le préau d'une prison mal tenue; tout était recouvert d'une patine noire et gluante”, zo was het enigszins nog toen wij er onze broeken kwamen slijten en in de schabberige banken, met een zakmes gegrift, de namen van vader, oom, indien niet van grootvader ontdekten!

Het Humanisme, het Vaderland, de Kerk waren de thema's die men ons inprentte en deed liefhebben; frisse, luchtige klaslokalen, nette schoolbanken, wat kleur aan de muur, een ontspannen atmosfeer pasten niet, zo dachten de Jezuïeten toen, in de austeriteit, in de vrij Spartaanse aanpak van de Grieks-Latijnse Humaniora.

Vandaag is er al heel wat water door de Ketelvest gevloeid dat een hoop principes van weleer heeft weggespoeld. Ook in de XVIe eeuw, toen de Jezuïeten voor het eerst in onze stad burgerrecht verkregen, hebben zij geen vrede genomen met austeriteit en ascese.

Het was de tijd van de Contrareformatie, van de op het Protestantisme zegevierende, alom triomferende Katholieke Kerk, en de Jezuïeten waren er nu eenmaal de meest enthousiaste en briljante vertegenwoordigers van.

Er is uit de duizenden documenten die op het Rijksarchief te Brussel en te Gent, in ons stadsarchief, in het Archief van de Orde en elders veel meer te halen voor een ernstige en onpartijdige geschiedschrijver dan hetgeen tot op heden, meestal zonder veel objectiviteit – wij maken uitzondering voor de bijdrage van Victor Vander Haeghen “Les Jésuites à Gand au XVIe siècle” in het “Messenger des Sciences historiques” van 1887 en 1888 – werd geschreven.

Twee lijvige boekdelen zouden amper volstaan om ons een breed overzicht te schenken van de geschiedenis van de Jezuïeten te Gent vanaf de intrede van Farnese in de stad tot de dag van heden, en van de rol die zij mochten spelen in het onderwijs, in de cultuur en in het godsdienstig leven.

Wij vragen ons trouwens af hoe het in al die jaren mogelijk is geweest dat in de “Compagnie” nooit iemand werd gevonden om deze geschiedkundige taak op zich te nemen, daar waar heel wat geestelijke orden met bescheiden rol, een historiograaf op de kop mochten tikken. De grote moeilijkheid zal zijn een onpartijdige geschiedschrijver te vinden want zij die vooralsnog een of ander hoofdstuk uit hun bewogen en ingrijpende actie in het Gentse hebben ontleed, waren meestal vooringenomen en partijdig.

Ad majorem Dei gloriam “Tot meerdere ere Gods”! In deze leus van de Sociëteit van Jezus liggen én het ideaal én het programma én de strijdlust van haar stichter Ignatius van Loyola besloten.

Tijdgenoot van Karel V, van Frans I, van Hendrik VIII, maar ook van Alva en

van de toekomstige Filips II, getuige van de opkomst en het succes van Luther en het Protestantisme, van de aanvallen tegen het pausdom en van de Inquisitie, zelf een volbloed Spanjaard, een edelman en een gewezen soldaat, was Ignatius van Loyola een man uit een stuk, een extremist tegen de nieuwe extremisten, een mens die geen enkel compromis kon dulden, ook en vooral niet inzake godsdienst, tucht en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid van zijn discipelen: “Perinde ac cadaver”: het kon niet harder en scherper worden uitgedrukt.

In 1540 was de Orde door Paus Paulus III erkend geworden, in 1556 stierf de Loyola, in 1584 kregen de rooms verse Jezuïeten oorlof van Filips II in zijn Rijk en bezettingen goederen te verkrijgen “par achat, don, légat pieux ou autrement, maisons et fonds suffisans pour leurs demeures et collèges” hetzelfde jaar dat Gent waar de Calvinisten gedurende jaren de scepter hebben gezwaaid, zich overgaf aan Farnese, hetzelfde jaar ook dat de nieuwe, katholieke schepenen van Gent, zich tot de Sociëteit van Jezus wendden opdat zij zich in de Arteveldestad zou willen vestigen en er een college openen.

De faam van de Jezuïeten moet dus erg groot zijn geweest opdat het nieuw stadsbestuur van de hoofdstad van Vlaanderen beroep zou doen op een Orde die hier nog nooit gelegenheid had gekregen iets te presteren!

Als sport- of toneelvedetten die men op het podium, het balkon of de avant scène met veel applaus terugroept, gebaarden de Jezuïeten dat ze het verzoekschrift niet ontvangen hadden, want het ware belachelijk geweest zo maar onmiddellijk enkele intellectuele elitetroepen te sturen. Hoe langer wij wachten, des te groter onze eisen zullen kunnen zijn, dachten zij, en ook al in die tijd hadden zij het bij het rechte eind.

De toestand in het land en meer bepaald te Gent was erbarmelijk. Godsdienstoorlogen zijn als burgeroorlogen wreed, moordend: zij laten diepe, zeer moeilijk te helen wonden na De Beeldenstorm had verschrikkelijke verwoestingen aangericht, de geestelijkheid had zware klappen gekregen, was gevlucht of had in de clandestiniteit geleefd. In 1584 waren het een handvol paters en nonnen die hun verwoeste kloosters hadden vervoegd.

Het Calvinisme had de massa, het volk slechts gedeeltelijk kunnen manipuleren doch een groot deel van de intellectuelen, van de handelaars en heel wat jongeren hadden met enthousiasme de nieuwe leerstelsels begroet. De stadsmagistraten wilden, na de val van Hembyze en zijn Calvinistische Republiek, het kwaad uitroeien, de jeugd terugwinnen voor de katholieke godsdienst. Bovendien waren in de maanden die volgden op de overgave van Gent aan Farnese, honderden, indien niet duizenden families, meestal uit de intellectuele en commerciële middens, naar het Protestantse Noorden en naar Engeland gevlucht

Het waren zoveel redenen voor de stedelijke overheden om dringend beroep te doen op de Jezuïeten, de enige die op intellectueel en religieus vlak voldoende geschoold en gedruild waren om Gent in het domein van geest en van godsdienst zijn vroegere luister terug te schenken.

Gent had in zijn bewogen geschiedenis al heel wat hoogten en laagten gekend, doch nooit was het zo diep in de penarie geraakt als ten tijde van de Beeldenstorm, van Hembyse en na de val van de Calvinistische dictator. Moreel, economisch, geestelijk was de stad letterlijk uitgebloed. Farnese, de veldheer die een beslissende overwinning had behaald en die met de pletrol over zijn vijanden had kunnen gaan maar die een toonbeeld van maat en gezond verstand zou worden, deed zijn intrede in een stad die, in haar beide fracties en facties, haar ziel had verloren. De Katholieken, sedert jaren in oppositie verdrongen, sedert de vernieling van de schatten in hun kerken en kloosters bestendig geterroriseerd, hadden elke veerkracht en geestdrift verloren: men juicht niet in een stad waar alles getuigt van dood en ellende. Van hun kant zagen de Protestanten na de overgave van Gent aan Farnese, dat alle hoop voor hen verzwonden was: de Hervorming zou niet doorbreken, zij hadden het pleit onwederroepelijk verloren, zij wisten dat onze gewesten voor eeuwen de zg. schoot van de Katholieke Kerk terug zouden vervoegen. Anderzijds moesten de overheden, na de massale uittocht van de Calvinisten, de terugkeer van de geestelijken in verwoeste kloosters en leeggeplunderde kerken, en de verschrikkelijke materiële nood, het .hoofd bieden aan haast niet op te lossen problemen: de stadskas was leeg, de bevolking letterlijk uitgehongerd, de economie gans ontredderd, de haat en het fanatisme tot het uiterste gedreven; de omliggende steden en dorpen waren door het oorlogsgeweld vernield of in brand bestoken, te Gent groeide het gras zo hoog in de straten van de stadskuip dat paarden en koeien er kwamen grazen, een derde van de huizen waren te huur of te koop, mensen vielen dood van ontbering en de armen vochten om wat afval en dode honden; handel, nijverheid, kunst, onderwijs waren nog enkel woorden in een stad die een voorsmaak van de Apocalyps had gekregen, en die meer dan twee eeuwen nodig zou hebben om haar verval te boven te komen. Victor Fris heeft het bondig samengevat: “Les dernières années du XVIIe siècle s’écoulèrent ainsi tristement dans la misère, dans les pleurs et dans le sang, affreux présage du sort qui attend la ville durant deux siècles”.

Paradoxaal gaat deze materiële en morele ellende van stad en bevolking gepaard met een massale terugkomst en comeback van geestelijken en kloosterlingen en met een geweldige drang naar weelde en praal bij de restauratie, de bouw of de heropbouw van kerken en kloosters. De kloosterlingen die zich in Gent kwamen vestigen konden zich voor een appel en een ei grond en gebouwen aanschaffen, doch indien zij het arme volk troost en nood kon-

den brengen en de mensen konden aanzetten het rozenhoedje te bidden, zo schoten zij nochtans schromelijk te kort wanneer het erop aankwam de intellectuele middens terug te winnen voor het Katholicisme en de zg. godsdienst van de voorouders. Op deze milieus, vooral dan op de jeugd, gleden hun zalvende woorden zonder enig spoor na te laten. Enkel de discipelen van Ignatius van Loyola zouden het in de gegeven omstandigheden kunnen bolwerken, doch hun eisen lagen liefst aan de hoge kant. Zij waren niet met een aalmoes te paaien ofschoon het er reeds bij het eerste verzoek van de stedelijke overheden vingerdik op lag dat de Jezuïeten zouden aanvaarden zich in de hoofdstad van het voormalig graafschap Vlaanderen te vestigen: het lag in de lijn van hun expansiepolitiek en van hun geleidelijk beslag op het onderwijs in de voornaamste centra van West-Europa: men moest er echter de prijs voor betalen en onze stadsedelen zouden dra ondervinden dat koken met de Jezuïeten moet kosten!

“Neen” hebben zij nooit brutaal geantwoord: zij stuurden immers een kleine voorhoede, vier paters sterk, ten einde het terrein te verkennen. Later zouden zij er in een verzoek tot de Koning, aan herinneren: ghedurende dat die (Gendt) seer gheinfecteert was van ketterije, op ‘t versoeck van het Magistraet, Clergie ende gemeente, aldaer ghecommen zijn vier paters der voor-noemde societyt, om volgens haerlieder vocatie aen de selve behulpsaem te weten.

Vier priesters konden natuurlijk onmogelijk een kwarteeuw vergissingen en dwalingen goedmaken. Het is niet de intrede van een zegevierende generaal die een stad kan bekeren of tot kersverse gevoelens brengen. Bij de Intrede van Parma was het zo dat Gent verloren was én voor de Katholieke godsdienst én voor de koning van Spanje. Later heeft men het allemaal trachten te verdoezelen en heeft men beweerd dat enkel een zeer kleine minderheid de nieuwe leer genegen was en het Spaans regime verguisde.

De 9.000 families die uitweken, de paniekstemming op het stadhuis, het uiterst voorzichtig optreden van Farnese inzake repressie, bewijzen dat Gent wel degelijk, althans in de leidende kringen, voor de Hervorming en tegen Spanje en de Roomse Kerk had geopteerd.

De schepenen weten het en bekennen het ootmoedig wanneer zij op de Jezuïeten beroep doen: “daer duere zy (onze gewesten) ende huerl. ghemeenten respectivelic zyn gheweken ende afghevallen met hoopen vande heleghe kerke ende naervolghende vande obediencie van huerl. natuerlicken prince. Na het vastgesteld te hebben, gaan zij wat verder en dieper in hun betoog: de Jezuïeten alleen kunnen redding brengen: “met predicatiën oock ende leeringhe der joncheyt in schole, zullen tghemeente bewehen tot perfectie van eenen christelicken leven, ter eere Gods, tot meerder ghehoorsaemheyt van zijnen

prince, ende oock tot zijn zelfs zeerder politique gherusticheyt”: blijkbaar worden de leden van de sociëteit van Jezus ontboden én om godsdienstige én om pedagogische én om politieke redenen, zovele factoren die de stad de steun van het centraal gezag, d.i. van de Spaanse bezettingsoverheden zouden toezeggen.

Meer dan een jaar ging voorbij zonder dat de Jezuïeten hun ja-woord hadden gegeven. De Gentse schepenen deden dan ook op 5 december 1585 een nieuwe poging, ditmaal langs de pauselijke nuntius te Keulen om en nu kwamen zij met substantiële voordelen voor de dag, een voorstel dat zij niet rechtstreeks aan de generaal van de orde konden doen. De stadskas was zo leeg als vandaag deze van de Italiaanse Staat, maar het bleek dat na de grote religieuze storm, het effectief van de kloostergemeenschap van de Filledieusen tot twee eenheden was geslonken, een moederoverste en een gewone non!

Ook al in die jaren had een duo niet veel in de pap te brokken en de Gentse schepenen besloten dan ook droogweg alle goederen en renten die aan het klooster van de Filledieusen toebehoorden, aan de twee arme sukkels die ongelijk hadden Beeldenstorm en godsdienstige beroerten te overleven, te ontnemen en af te staan aan de Jezuïeten, indien zij instemden met het voorstel van de Gentse stadsmagistraat zich in Gent te komen vestigen. Men bood hen dan ook deze goederen op een zilveren schaal aan, hetgeen niet mocht beletten dat Diericx in zijn Mémoires beweert dat het de Jezuïeten zelf waren die op de bezittingen van de Filledieusen de hand legden: *ils parvinrent à faire supprimer nos filles de Dieu, afin de se mettre eux-mêmes en possession de leurs biens, et voilà comme les grands poissons avalent les petits*”!

Feit is niettemin dat de discipelen van Loyola nog steeds geen vrede willen nemen met het voor de tijd en gezien de hachelijke toestand van de stad, zeer gunstig aanbod.

De overheden van Gent moesten er nog een aardig schepje op doen vooraleer de definitieve toezegging van de gheleerde godvruchtighe personaigen van den orde van Jesu te bekomen. Het gebeurde ten andere niet in een handomdraai.

Doof gebleven voor de eerste oproep van 1584, even doof voor de oproep van 5 december 1585, begonnen de Jezuïeten pas hardhorig te worden bij een derde smeekschrift van 5 maart 1586 toen de stad beloofde – wij citeren even Frans De Potter – hun, behalve eene goede bidplaats, eenen uitgestreken en aangenamen tuin, eenen behoorlijke woonst en plaats voor hun college te zullen verschaffen, benevens eenen som van 1.000 gulden, boven de 1200 gulden die zij reeds ontvangen hadden”.

En nog haalden onze Jezuïeten de schouders op: de wet van vraag en aanbod speelde hierbij een grote rol: overall was er vraag naar de discipelen van

Loyola maar elders waren de voorwaarden gunstiger dan in het bloed- en geldarme Gent.

De overheden deden een nieuwe en ultieme financiële inspanning daar zij tot elke prijs de Jezuïeten, dit was ook hun onderwijs, hun discipline en hun methodes, intra muros wilden krijgen, evenwel niet rechtstreeks: zij hadden begrepen dat men van hoger uit de paters op de schouders en het geweten moest tikken om iets te kunnen bekomen.

De Gentse geestelijkheid werd er bij betrokken, nadien de nuntius, en uiteindelijk Paus Sixtus V die op 5 augustus 1589 een bul uitvaardigde die een jaar later aan de abt van Baudelo werd medegegedeeld met opdracht ze ten uitvoer te brengen, dwz dat de twee overlevende zusters van de Filledieusen voor het voldongen feit van hun “onteigening” werden gesteld met als lichte zalf op de wonde dat zij een levenslange rente zouden ontvangen en dat vier zg. “bekeerde zondaresen” levenslang onderhoud zouden verkrijgen; voorts dat het voor de Jezuïeten in Gent een aards paradijs zou worden; dwz, dat zij de nodige toelagen en hulpelden zouden ontvangen.

De voorwaarden wogen zwaar door op het budget van de stad: de schepenen waren tot het uiterste gegaan om de Jezuïeten in hun stad te krijgen. Deze laatsten vestigden zich eerst in de Sint-Pietersabdij waarna het hen gelukte in het stadsmidden een indrukwekkend gebouw aan te kopen dat voor hen een symbool van hun overwinning en het teken van hun zegepraal betekende: het huis van Jan van Hembyse in de Voldersstraat, de dictator die Gent onder het Calvinistisch juk had gebracht!

De aankoop door de Jezuïeten van het voormalig Hof van Hembyse in de Voldersstraat werd het startsein van een grootscheepse actie die zou leiden tot het in bezit nemen van alle eigendommen in het huizenblok tussen Paddenhoek, Voldersstraat, Korte Meer en de huidige Universiteitsstraat. Het ogenblik was biezonder gunstig voor een dergelijke actie daar in die jaren honderden huizen van uitgeweken protestanten leeg stonden en grond en gebouwen dan ook spotgoedkoop waren.

De stedelijke overheden hadden woord gehouden: zij verleenden voor de aankoop van het Hof van Hembyse een subsidie van 1.000 gulden meer, een krediet van 1.600 gulden om het gebouw aan zijn nieuwe bestemming aan te passen. Op 26 april 1591 verkoopt “Cathelyne van Hembiese, filia Jans, douagiere van wijlent d'heere van Hemsrode” het ouderlijk huis in de Voldersstraat met alle afhankelijkheden en o.a. twee huizen in de Korte Meer aan de Jezuïeten voor de prijs van 300 pond grote en een jaarlijkse rente van 17 pond. Nog geen maand later kopen de paters twee huizen achteraan het Hof van Hembyse, in een steegje dat leidt naar de Lange Meer. Zij betalen met enkele renten van de voormalige Filledieusen!

Het Hof van Hembyse was een indrukwekkend gebouwencomplex dat aanvankelijk Hof vander Vere werd geheten en dat zijn eigenaars niet immer geluk heeft bijgebracht: Lieven Pijn die het in de XVIIe eeuw had aangekocht, werd door zijn stadsgenoten valselijk er van beschuldigd de Gentse belangen te hebben verwaarloosd en werd na een schijnproces op het schavot voor het Gravensteen gehalsrecht; Jan van Hembyse onderging op 24 augustus 1584 hetzelfde lot, insgelijks op het Veerleplein en de Jezuïeten, die na zijn dood het Hof aankochten, moesten het in 1773 na de afschaffing van hun Orde, verlaten.

Met de aankopen in 1591 door de Jezuïeten gedaan, waren de moeilijkheden voor de overheden echter niet van de baan, want de paters dachten in de eerste plaats aan de inrichting van hun klooster, het onderwijs zou later volgen wanneer alles qua geestelijke communautiteit in zijn plooiën lag. De stadsmagistraat oordeelde er anders over, vooral na de materiële en financiële offers die hij zich had getroost: eerst de school, daarna het klooster. Op 25 mei 1591 wendt hij zich in een nieuw smeekschrift tot de Generaal van de Orde, hem ootmoedig biddend zo spoedig mogelijk het college in Gent te openen. Maar de paters stellen nieuwe eisen beweerende dat zij voor zeer hoge kosten komen te staan; zij vragen dan ook een toelage van 3 à 4.000 gulden, afwerking op stadskosten van hun gebouwen, vrijstelling van allerhande belastingen en lasten, aankoop door de stad van de meubels, schoolboeken en klederen van de onderwijzers.

Einde augustus 1591, waarschijnlijk na een nieuw verzoek van de Jezuïeten om een jaarlijkse subsidie van 1200 gulden te bekomen met enkele andere voordelen, antwoorden de schepenen dat zij het onmogelijke willen doen maar dat de stad diep in de schulden zit: Op tvertoog ende versouck gedaen by de Paters van de Jesuiten van te hebben eenen toeleg van XIIc guldenen tsaers, item ontlastynghe van de rente van XIX lib. gr. tsaers, daermede haerlieder huysen belast es, accommodatie van eenen schole, vridom van alle lasten, mitsgaders zekere gereede somme van pennynge dienende tot incoop van meubelen ende cleederen behouwende voir eenighe religieusen; es geresolveert by beeden de collegien ten opsiene van desen jegenwoirdigen benauden tydt ende de grooten lasten van de stede, de selve stede te excuseren jegens de voirseide Jesuiten van huerlieder voirsiede begeerte met versouck dat sy nog souden illen bliven in termine missionis... te tydt toe dat de voorseide stede gecommen synde tot beter prosperiteit... de voorseyde Paters sullen mogen crighen betere middel tot erectie van de scholen in questien”.

De Jezuïeten moeten sip gekeken hebben, want op 22 november komen de schepenen op hun beslissing terug en beloven een jaarlijks steungeld van 1200

gulden op Voorwaarde nochtans dat “de voorseide scholen openende tusschen dit ende nieudach eerstecomende”.

Ditmaal was de kogel door de kerk. Weliswaar was men niet voor Nieuwjaar klaargekomen, maar in januari 1592 kochten de Jezuiten andermaal een huis aan in de Voldersstraat dat ook in de Paddenhoek uitgaf en op 14 maart 1592 werd de school plechtig ingehuldigd: er waren van meetaf meer dan honderd leerlingen ingeschreven en in september mochten zij de vreugde van een eerste prijsuitreiking smaken.

In de daaropvolgende jaren zouden de Jezuiten één na één alle huizen aankopen gelegen in de grote vierhoek die vandaag bijna volledig wordt ingenomen door de Universiteit en de Universitaire diensten. Deze voortdurende expansie was o.a. noodzakelijk gemaakt door het steeds groter aantal leerlingen: de schepenen hadden juist geraden wanneer zij dachten dat een college van de Jezuiten in hun stad beantwoordde aan een algemeen verlangen van de bevolking.

Al deze aankopen geschiedden grotendeels dankzij de nog steeds kwistig verleende toelagen van het Gents stadsbestuur dat in het door de paters verstrekt onderwijs de beste waarborg zag voor een veilige toekomst, d.i. het grootbrengen van een intellectuele elite in dienst van de godsdienst en van het bestaand staatsbestel.

De Jezuiten waren op het Gents stadhuis, wellicht meer dan in de concurrerende kloosters, in geur van heiligheid en onze edelen stelden alles in het werk om hen, althans financieel, het leven aangenaam te maken. Toen b.v. bleek dat Marie Boonen, de overste van de Filledieusen, die recht had op een jaarlijkse rente van de paters, haar pijp aan Maarten niet wou geven of aanbieden, nam het stadsbestuur de verplichting de rente te betalen op zich: onze schepenen betaalden voortaan elk jaar de 33 pond gr. voor de tafelcosten van suster Marye Boonen, wylent mater van den cloostere van de Filliedieusen”; de gewezen overste blies haar laatste adem pas in 1612 uit!

Toen zij voldoende huizen hadden aangekocht, meestal in zeer gunstige voorwaarden, begonnen de Jezuiten aan de afbraak en aan het optrekken van een klooster, van aangepaste schoollokalen en van een kerk. Aanvankelijk had de ontvangstzaal van wijlen Jan van Hembyse, de Calvinistische dictator, dienst gedaan als bidplaats en kapel doch in 1606 werd met de bouw van een ruime kerk begonnen ; de z.g. Jezuitenstijl was nog niet in de wieg gelegd, zodat de paters opteerden voor een laatgotiek; dertien jaar na de eerste steen, werd in 1619 de laatste steen gelegd en het geheel – op de plaats waar zich thans de Aula van. onze Universiteit verheft – werd toegewijd aan de Heilige Livinus, patroon- en beschermheilig van de stad. Het mocht wel want overheden en

particulieren hadden diep in hun portemonnee gegrabbeld om de paters in hun taak bij te staan. “De groote diensten erkennende door hen aan de gemeente bewezen, schrijft Frans De Potter, stelde de magistraat den 5 December 1605 eenen onderstand van 6.000 pond, Doornikse munt, ter bevordering van den bouw der kerk. De stad zou wekelijks de som van 50 gulden betalen, wat nog gedaan werd in 1610”. Giften en schenkingen van brave zielen lieten de Jezüieten toe, zonder veel kleerscheuren de kerk te voltooiën.

Op een bepaald ogenblik kon de stad nog onmogelijk de zware last van 50 pond in de week dragen: daar zij de “goede Paters die de troetelkinderen waren van de aartshertogen Albrecht en Isabella, hun steun zo maar niet konden ontzeggen, vonden zij er algauw een oplossing voor: men zou nieuwe belastingen heffen, een op elke zak zacht graan te Gent ingevoerd en een andere op elke stoop wijn die Gent binnenkwam, zulks voor een periode van drie jaar; iedere keer dat onze voorouders een glas ledigden of een boterham aten, kwamen zij, langs de belasting om, tussen in de bouw van de Jezüietenkerk.

De kerk was af, maar de belastingen bleven; de paters beweerden immers dat zij nog een hoop werken te verrichten hadden: hun klooster optrekken, meer een refter, een bibliotheek, een keuken, een brouwerij schoollokalen en noem maar op.

De belastingen op wijn en bier (deze laatste verving deze op het graan), werden in 1634 voor een nieuwe periode van 6 jaar verlengd. De Gentenaren noemden deze belastingen, niet zonder een snuifje spot “het patersrecht”! Het geluk stond aan de zijde van de Jezüieten want toen er werkelijk uit de lege kas geen cent meer te halen was, kwamen giften, als b.v. deze van 3.000 gulden per jaar van Joris della Faille, de paters een hart onder de gordel steken. Dat de Jezüieten bijna een eeuw lang aardig mochten omspringen met de subsidies van de stad, zal niemand willen of durven ontkennen, doch hun vijanden hebben enkel dat aspect op het voorplan gebracht en zorgvuldig verzwegen dat het onderwijs door de Jezüieten verstrekt het mogelijk heeft gemaakt dat in een tijd van economische recessie toch een intellectuele elite mocht worden gevormd; ook hebben zij verzwegen dat het onderricht geheel kosteloos werd verstrekt en dat zulks wel een inspanning van de overheid waard was.

Pierre Kluyskens
(wordt vervolgd)